

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

**Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія,
проблеми, перспективи** : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част.
(Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов,
С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 2. – 69 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів,
студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках
III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні
процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи»
(Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої
актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІСЛАМОФОБІЇ НА СУМЩИНІ

Іслам у наш час – це найпоширеніша після християнства релігія у світі. Мусульмани живуть у більш ніж 120 країнах, у 35 з них мусульмани становлять 95-99 відсотків населення, а у 28 країнах – іслам перебуває у статусі державної релігії. У ХХ ст. іслам пережив певну політизацію (політичний ісламизм), який є відображенням прагнення певної частини ісламського світу зберегти свої історичні традиції, релігію, культуру, тобто національну ідентичність в умовах глобалізації. На цій основі виникла ідея необхідності боротьби мусульман за *«істинний іслам»*, створення *«ісламської держави»* та навіть *«ісламського світу»* з *«ісламським шляхом»* (Абу Ала Маудуді), підсилена ніби твердженням із Корану про можливість оголошення джихаду будь-якому тирану чи країні. Це, зокрема, викликало появу радикальної течії ісламізму, яка виправдовує збройну боротьбу з правлячими режимами та підтримує практику політичного терору. Звісно, що сам факт наявності ісламських екстремістських угруповань у християнському світі викликає занепокоєння та навіть панічний страх перед будь-яким його проявом. Тим більше, що в християнській свідомості іслам співвідноситься з вкрай негативним ставленням до гендерної рівності, радикальною нетолерантністю щодо представників інших релігійних конфесій та неприйняттям факту розвитку світового прогресу. У зв'язку з цим виникає питання про можливість взаємодії/зіткнення ісламу з іншими віросповіданнями та необхідність виховання толерантного ставлення в суспільстві з корінною релігією до інших віросповідань, оскільки в суспільстві це здатне викликати пасивний расизм та стереотипність негативного мислення. Проблема підсилюється тим, що за останні роки, зокрема в Україні, зростає кількість проявів ісламофобії, особливо серед молоді, при тому, що поняття «іслам» та «екстремізм» є далеко не тотожними. Вивченню питання проявів ісламофобії на Сумщині і присвячена дана робота.

Дослідження питання ставлення в Україні до ісламу вже проводилося Всеукраїнською громадською організацією *«Український центр ісламознавства»* (УЦІ), заснованою у 2004 р. такими вченими та громадськими діячами, як М.Кирюшко (керівник), В.Бушаков, Ю.Кочубей, В.Ганкевич, Ю.Павленко, В.Сігал, Л.Філіпович, В.Швед, В.Гаюк, А.Колодний. Центр,

зокрема, в усіх регіонах України провів соціологічне дослідження «Мусульмани в українському суспільстві» [1], акцентуючи увагу на релігійній толерантності та проявах ксенофобії щодо мусульман на території України. Але дане дослідження носить виключно описово-порівняльний характер, що не сприяє вирішенню проблем релігійної нетерпимості.

За сприяння УЦІ також було проведено соціологічне дослідження «Релігійна і національна толерантність студентів вищих навчальних закладів м. Києва» [2], що водночас свідчить і про наявність спроб вирішення нагальних потреб, і про їх вузьке спрямування. Це означає, що попри відсутність державного фінансування ісламознавчих проектів, ісламознавство в Україні все ж розвивається та перебуває на етапі інституціалізації. При цьому суттєва деталізація питання на регіональному рівні, яка сприяла б ефективному вивченню проблеми віротерпимості в Україні, фактично відсутня. У наш час це завдання розглядається як побічне, тому не має суттєвої підтримки серед громадських організацій та державних установ, що блокує можливість сприйняття та окремого детального розгляду проявів ксенофобії релігійного спрямування на обласному/міському рівні.

Мусульманська громада міста Суми є маловивченою, а окремі прояви ісламофобії не досліджуються та не мають широкого розголосу. Відсутність інформації щодо практики вивчення випадків ксенофобії сприяє розповсюдженню загальної дезінформованості населення.

У загальному контексті термін «ісламофобія» має розглядатися як різновид ксенофобії та визначення для різних форм негативної реакції на іслам або пов'язаних з ним суспільних явищ. Віротерпимість – це визнання права на існування чужої релігії у межах її співіснування з загальноприйнятими нормами або у позиціях взаємодії з іншими релігіями. Але поняття віротерпимості не є тотожним з поняттям релігійного чи світоглядного релятивізму. Віротерпимість також є повністю сумісною зі сповіданням абсолютизму своєї віри та повною чи частковою класифікацією та визначенням інших віросповідань як помилкових та невідповідних дійсності. За сучасними нормами моралі віротерпимість має сприйматися як даний, обов'язковий елемент здорового суспільства. Різні релігійні течії та конфесії мають спрямованість, що має варіативне направлення від повного заперечення догм релігійної толерантності до цілковитого їх прийняття та проповідування. В свою чергу атеїстичні режими намагаються

нав'язати суспільству ідеологію нетерпимості до різних віросповідань. З деякими відхиленнями від норми, релігійна толерантність може сприйматися не лише як відсутність певних дій, спрямованих проти інакомислячих, але і як наявність права висловитися на їх адресу, що надає змогу надати певні негативні оцінки та судження.

Релігійна ксенофобія є складовою частиною питання про поняття ксенофобії загалом, а конкретно виступає описовим терміном для ворожого ставлення представників одного релігійного спрямування (або атеїстів) до представників іншої релігії та іншого віросповідання взагалі. Ісламофобія являє собою різновид релігійної ксенофобії та загальну негативну форму реакції на іслам та явища, що тісно з ним пов'язані. Однак не можна ототожнювати іслам з релігійною боротьбою, адже більшість мусульман відкрито приймають та запроваджують у повсякденне життя ідеї релігійної терпимості.

На території міста Суми ісламська мечеть «*Баракят*» на чолі з імамом Хасаном існує ще з 2004 р. у будівлі радянських часів зі зміненим плануванням. Поряд з цією спорудою з 2007 р. проводиться будівництво нової мечеті з типовою архітектурою. Серед прихожан мечеті всього близько сорока осіб, але мусульманська громада міста Суми загалом є значною, адже до її складу входять представники різних національностей: дагестанці, чеченці, узбеки, азербайджанці, іракці, сирійці, єгиптяни, туніси та українці, які прийняли іслам. Мусульманська громада міста Суми визнана державними органами влади, але не має фінансової підтримки, адже розділення понять «*держава*» та «*релігія*» вважається в українському суспільстві правильним та коректним [3, с. 229-245].

Більша частина населення міста Суми має реалістичне уявлення про іслам, розуміючи, що дана релігія не включає у себе екстремістські ознаки чи елементи фанатизму. Парафіяни проводять активну інформаційну політику з метою поширення серед жителів міста ідеї про те, що іслам – це релігія спрямована на процвітання суспільства та його духовне збагачення [4, с. 17-18]. Однак все ще мають місце активні прояви ісламофобії. Різке зростання цього явища у світі тісно пов'язане з подіями 11 вересня 2001 р. та війнами, що ведуться США у мусульманських країнах. Таким проявом релігійної ксенофобії проти мусульманської громади міста Суми стали акти вандалізму 2 та 9 травня 2011 р.: невідомі зобразили на стінах та воротах мечеті фашистські свастики та

зафарбували мармурову дошку біля входу до релігійної споруди. Представники мусульманської громади звернулися до правоохоронних органів, але справа не отримала широкого розголосу.

Отже, за останні роки в Україні зросли випадки прояву релігійної ксенофобії. Але їх дослідження базуються не на порівнянні та зіставленні окремих випадків, а на обґрунтуванні доцільності спроб усунення цього явища загалом без необхідного деталізованого вивчення проблеми на локальному рівні. Мусульманська громада міста Суми перебуває у процесі формування та активного розвитку. На цьому етапі важливою є діяльність з боку громади та місцевої влади, що має бути направленою на відсторонення населення міста від ідей релігійної нетерпимості.

1. *Кирюшко М.І.* Мусульмани в українському суспільстві: соціологічне дослідження / М.І.Кирюшко. – К.: Ансар Фундейшн, 2005.

2. *Кисельов О.С.* Національна та релігійна толерантність київських студентів / О.С.Кисельов, Г.О.Кисла, Г.В.Серета, Л.Д.Владиченко, О.С.Серета. – К.: Ансар Фундейшн, 2006.

3. *Кирюшко М.І.* Мусульмани у незалежній Україні / М.І.Кирюшко. – Київ, Дрогобич: Коло, 2003. – Т. 10, 294 с.

4. *Новиченко М.О.* Міжконфесійні конфлікти / М.О.Новиченко. – К.: Ансар Фундейшн, 1995. – 137 с.